

Н.О. Власова, канд. екон. наук, проф.

Л.Л. Носач, викл.

ВПЛИВ СТАНУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ТА КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТЕЙ НА РУХ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ ПІДПРИЄМСТВ ОПТОВОЇ ТОРГІВЛІ

Розглянуто взаємозв'язок змін дебіторської та кредиторської заборгованостей з формуванням чистого грошового потоку в підприємствах оптової торгівлі, обґрунтована необхідність врахування їх руху в процесі управління грошовими потоками.

Рассмотрена взаимосвязь изменений дебиторской и кредиторской задолженностей с формированием чистого денежного потока в предприятиях оптовой торговли, обоснована необходимость учета их движения в процессе управления денежными потоками.

Intercommunication of changes of debtor and creditor accounts receivable with forming of clean money stream in the enterprises of wholesale is considered, the necessity of account of their motion in the process of management by monies streams is grounded.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Фінансовий стан підприємств оптової торгівлі в значній мірі визначається відповідністю надходження коштів, за часом і обсягом, необхідній потребі в них для покриття поточних зобов'язань. Характерною рисою оптової торгівлі є значна частка дебіторської заборгованості в складі оборотних активів і кредиторської – у складі поточних пасивів, що визначає їх значущість у системі управління грошовими потоками.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Процеси управління дебіторською та кредиторською заборгованостями знайшли досить широке відображення у працях як зарубіжних, так і вітчизняних вчених. Проблемам ефективного формування дебіторської заборгованості й фінансування поточної діяльності торговельних підприємств за рахунок кредиторської заборгованості присвячені праці І.О. Бланка, Л.О. Лігоненко, Н.М. Ушакової та ін. [1-5]. Проте, деякі важливі моменти взаємозв'язку управління дебіторською та кредиторською заборгованостями з рухом грошових потоків у підприємствах торгівлі вимагають уточнення й подальшого розвитку.

Мета та завдання статті. Метою даної статті є виявлення впливу руху дебіторської та кредиторської заборгованостей на формування грошових потоків підприємств оптової торгівлі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Господарська діяльність будь-якого підприємства супроводжується рухом грошових потоків. Реалізація товарів, продукції, послуг і інших активів сприяє формуванню позитивних грошових потоків. Оплата ресурсів, що використовуються, та інші необхідні платежі сприяють відтоку коштів. Ефективне управління різноспрямованими потоками забезпечує підприємству фінансову стійкість, необхідний рівень платоспроможності та рентабельності. Оптимізація чистого грошового потоку є цільовою функцією даного процесу.

Основним джерелом надходження коштів у підприємствах оптової торгівлі є виручка від реалізації, яка може мати різні форми: передоплати, оплати за готівку, оплати в кредит. В умовах ринку-покупця, що є найбільш характерним для ринкової економіки, зацікавленість продавця в реалізації товарів схиляє його до необхідності надання відстрочки платежу, тобто до формування дебіторської заборгованості, інкасація якої займає все більшу частку в позитивних грошових потоках. Аналогічна ситуація складається й на товарних ринках під час купівлі торговельними підприємствами необхідних ресурсів для подальшого продажу, що визначає перевагу у від'ємних грошових потоках відтоку коштів на відшкодування кредиторської заборгованості, яка виникає. Це дозволяє зробити висновок, що управління грошовими потоками значною мірою визначається якістю управління дебіторської та кредиторської заборгованостями.

Розглянемо на прикладі одного з підприємств оптової торгівлі м. Харкова взаємозв'язок стану дебіторської та кредиторської заборгованостей і процесу формування чистого грошового потоку (табл. 1-3).

Як свідчать дані таблиці 1, дебіторська заборгованість займає істотне місце в складі оборотних активів торговельного підприємства, у якій переважну частину займає дебіторська заборгованість за товари, послуги (відповідно більш 50 та 90% на кінець розглянутого періоду). Кредиторська заборгованість за товари, послуги, що займає 95...98% всіх поточних зобов'язань, є основним джерелом фінансування торговельного підприємства та перевищує розмір власного капіталу в 4...5 разів. Незважаючи на те, що розмір кредиторської заборгованості сумарно вище дебіторської заборгованості як у цілому, так і по товарній їх частині, торговельне підприємство має певну ліквідність: коефіцієнт поточної ліквідності (Кпл) вище 1,0; власний оборотний капітал має позитивні значення протягом усього розглянутого періоду. Кредиторська заборгованість використовується не тільки для фінансування відволікання коштів у дебіторську заборгованість, але й для фо-

рмування поточних товарних запасів. Про що свідчать три останніх коефіцієнти у табл. 1.

Таблиця 1 – Скорочена форма балансу оптового торгового підприємства за 2006-2007 роки

Статті балансу	На 1.01.06	На 1.01.07	На 1.01.08
Абсолютні показники, тис. грн.			
Підсумок балансу	12882,7	17475,6	16837,5
У т.ч. статті активу			
Усього за розділом I	1346,7	1373,9	1390,4
Запаси (ТЗ)	5920,9	8707,1	7225,3
Дебіторська заборгованість за товари (чиста реалізаційна вартість) (ДЗт)	4813,4	5890,3	7148,2
Дебіторська заборгованість за розрахунками (ДЗр)	710,2	910,6	689,4
Грошові кошти (ГК)	91,5	593,7	384,2
Усього за розділом II (ОА)	11536	16101,7	15447,1
У тому числі ДЗ, всього	5523,6	6800,9	7837,6
Статті пасиву			
Усього за розділом I	2647,6	2666,4	2686,9
Кредиторська заборгованість за товари (КЗт)	10034,1	14237,8	13860,3
Кредиторська заборгованість за розрахунками (КЗр)	201,0	571,4	290,3
Усього за розділом IV	10235,1	14809,2	14150,6
У тому числі КЗ, всього	10235,1	14809,2	14150,6
Відносні показники, частки од.			
ДЗ:ОА	0,479	0,422	0,507
ДЗт:ДЗ	0,871	0,866	0,912
КЗт:КЗ	0,980	0,961	0,979
ВОК (власний оборотний капітал)	1300,9	1292,5	1296,5
Кпл (коефіцієнт поточної ліквідності)	1,127	1,087	1,092
ДЗ:КЗ	0,540	0,459	0,554
ДЗт:КЗт	0,480	0,414	0,516
ДЗт:ТЗ	0,813	0,676	0,989

Дані таблиці 2 надають інформацію щодо джерел формування позитивних (ПП) та від'ємних (ВГП) грошових потоків підприємства. Якщо в 2006 році позитивний чистий грошовий потік був отриманий у результаті перевищення чистого потоку від операційної діяльності над від'ємним потоком від інвестиційної діяльності, то в 2007 році від'ємний чистий потік в цілому по підприємству зумовлений не тільки інвестуванням коштів у розвиток необоротних активів, але й нега-

тивними результатами операційної діяльності. При цьому навіть абсолютні показники у табл. 2 свідчать, що визначальним фактором змін, які мали місце, є зміна чистих оборотних активів, основну частину яких представляють зміни дебіторської та кредиторської заборгованостей.

Таблиця 2 – Скорочена форма звіту про рух грошових коштів підприємства оптової торгівлі за 2006-2007 роки

тис. грн

Види грошових потоків	2006		2007	
	ПП	ВГП	ПП	ВГП
1.Рух коштів у результаті операційної діяльності				
Прибуток (збиток) від звичайної діяльності до оподаткування	25,1		27,4	
Корегування на:				
- амортизацію необоротних активів	163,2		164,4	
Прибуток (збиток) від операційної діяльності до зміни чистих оборотних активів	188,3		191,8	
Зменшення (збільшення):				
- оборотних активів		4063,5	445,1	
У т.ч. дебіторська заборгованість за товари		1076,9		1257,9
Збільшення (зменшення):				
- поточних зобов'язань	4574,1			658,6
У т.ч. кредиторська заборгованість за товари	4203,7			377,5
Кошти від операційної діяльності	698,9			21,7
Сплачені:				
- податок на прибуток		6,3		6,9
Чистий потік коштів від операційної діяльності (ЧГПо)	692,6			28,6
2.Рух коштів у результаті інвестиційної діяльності				
Придбання:				
- необоротних активів		190,4		180,9
Чистий потік коштів від інвестиційної діяльності (ЧГПі)		190,4		180,9
3.Рух коштів у результаті фінансової діяльності				
Чистий потік коштів від фінансової діяльності (ЧГПф)	-	-	-	-
Чистий потік коштів за звітний період (ЧГП)	502,2			209,5
Залишок коштів на початок року	91,5		593,7	
Залишок коштів на кінець року		593,7		384,2
Примітка. ПП, ВГП – відповідно позитивні та від'ємні грошові потоки.				

Таблиця 3 – Взаємозв'язок чистого грошового потоку та змін дебіторської та кредиторської заборгованостей

Показник	2006	2007
1. Вплив на ЧГП основних абсолютних показників, тис. грн		
ЧГП	502,2	-209,5
ЧГПі	-190,4	-180,9
ЧГП _о	692,6	-28,6
ЧДо	182,0	184,9
ΔЧОА	510,6	-213,5
ΔТЗ	-2786,2	1481,8
-ΔДЗт+ΔКЗт	3126,8	-1635,4
-ΔДЗр+ΔКЗр	170,0	-59,9
2. Ступінь впливу на ЧГП основних грошових потоків, %		
ЧГП	100,0	-100,0
ЧГПі	-37,9	-86,3
ЧГП _о	137,9	-13,7
ЧДо	36,2	88,2
ΔЧОА	101,7	-101,9
ΔТЗ	-554,8	707,2
-ΔДЗт+ΔКЗт	622,6	-780,7
-ΔДЗр+ΔКЗр	33,9	-28,4
3. Частка (-ΔДЗт+ΔКт), од.		
ΔЧОА	6,12	7,66
ЧГП _о	4,51	57,08
ЧДо	17,18	-8,84
ΔТЗ	1,12	-1,10

Спираючись на співвідношення (1)-(4), розмір чистого грошового потоку підприємства можна представити у вигляді залежності 5. Це дозволяє кількісно оцінити ступінь впливу всіх складових, що формують його величину, у тому числі й співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованостей.

$$\text{ЧГП} = \text{ЧГП}_o - \text{ЧГП}_i, \quad (1)$$

$$\text{ЧГП}_o = \text{ЧДо} \pm \Delta\text{ЧОА}, \quad (2)$$

$$\Delta\text{ЧОА} = \pm (\Delta\text{ТЗ} + \Delta\text{ДЗт} + \Delta\text{ДЗр}) \pm (\Delta\text{КЗт} + \Delta\text{КЗр}), \quad (3)$$

$$\text{або } \Delta\text{ЧОА} = \pm \Delta\text{ТЗ} \pm (\Delta\text{ДЗт} \pm \Delta\text{КЗт}) \pm (\Delta\text{ДЗр} \pm \Delta\text{КЗр}), \quad (4)$$

$$\text{звідси } \text{ЧГП} = \text{ЧДо} \pm \Delta\text{ТЗ} \pm (\Delta\text{ДЗт} \pm \Delta\text{КЗт}) \pm (\Delta\text{ДЗр} \pm \Delta\text{КЗр}) - \text{ЧГП}_i, \quad (5)$$

де ЧДо – чистий дохід від операційної діяльності; ΔЧОА – зміна чистих оборотних активів.

Дані таблиці 3 підтверджують високу залежність результуючого чистого грошового потоку оптового підприємства від співвідношення змін дебіторської та кредиторської заборгованостей, при цьому визначальним фактором є зміна їх товарної складової. Про це свідчать як перша, так і особливо друга група показників.

Третя група показників, що рекомендується авторами для аналізу, характеризує ступінь участі змін товарної дебіторської та кредиторської заборгованостей у формуванні змін чистих оборотних активів, чистого грошового потоку від операційної діяльності, а також характеризує співвідношення даного джерела фінансових коштів з іншими: чистим доходом від операційної діяльності та зміною товарних запасів. Так у 2006 році позитивна різниця між кредиторською та дебіторською заборгованостями перевищувала в 6,12 рази зміну чистих оборотних активів і була основним позитивним грошовим потоком від операційної діяльності, тому що в 17,2 рази перевищувала чистий дохід від операційної діяльності. Це дозволило їй перекрити додаткову потребу в товарних запасах в 1,12 рази й сформувати позитивний чистий грошовий від операційної діяльності. У 2007 році мали місце ті ж механізми взаємозв'язку тільки зі зворотним знаком.

Висновки. Проведений аналіз підтвердив високу значущість одночасного, паралельного управління товарною дебіторською та кредиторською заборгованостями для забезпечення ефективного управління грошовими потоками підприємств оптової торгівлі. А це означає, що необхідно забезпечувати відповідність їх змін за обсягами та строками, які дозволяють реалізувати цілі та завдання розвитку підприємства.

Список літератури

1. Бланк, И. А. Управление денежными потоками [Текст] / И. А. Бланк. – К. : Ника-Центр, 2002. – 736 с.
2. Бланк, И. А. Торговый менеджмент [Текст] / И. А. Бланк. – 2-е изд., перераб. и доп. – К. : Эльга, Ника-Центр, 2004. – 784 с.
3. Мазаракі, А. А. Економіка торговельного підприємства [Текст]: підручник для вузів / А. А. Мазаракі, Н. М. Ушакова, Л. О. Лігоненко; під ред. проф. Н.М. Ушакової. – К. : Хрещатик, 1999. – 800 с.
4. Лігоненко, Л. О. Управління грошовими потоками [Текст]: навч. посіб. / Л. О. Лігоненко, Г. В. Ситник. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2005. – 255 с.
5. Крейнина, М. Н. Управление движением дебиторской и кредиторской задолженности [Текст] / М. Н. Крейнина // Финансовый менеджмент. – 2001. – №3. – С. 27–32.

Отримано 15.03.2009. ХДУХТ, Харків.

© Н.О. Власова, Л.Л. Носач, 2009.